

דף מ

'כי אתא רב דימי אמר: כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות. מאי גרמא... אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות' – שאולי שעת רצון היא ותהא תפלתו נשמעת, הלכך כשנמנע מלבקר נחשב שגורם לו שימות (עפ"י רי"ף ופהרא"ש).

בחדושי חת"ס מובא עוד, שע"י שאינו מבקרו צריך להזכיר את שמו בתפילתו ולפעמים יארע לחולה הפסד בגלל הזכרת שמו כי יש בכך קצת התעוררות הדין עליו כמוש"כ המקובלים.

הר"ן פירש בענין אחר, שיש ובמקום צער ויסורים גדולים, ראוי לבקש רחמים על החולה שימות, כפי שמצינו בגמרא (כתובות קד.) גבי אמתיה דרבי וכן ע' בתענית כג. וב"מ פד.). והביאוהו כמה פוסקים להלכה. עיין בערוך השלחן יו"ד שלה, ג; מנחת שלמה צא, כד [שם דן על מניעת טיפול תרופתי לצורך הארכת חיי חולה המתייסר. וע"ע קובץ אסיא כרך טו הוברות ג-ד עמ' 64].

וע"ע: שאלות דרב אחאי – אחרי (צג) ובהעמק שאלה; ספר חסידים (הוצ' מקצ"נ תקיט); תפארת ישראל יומא ת, ז ב'בועז; שו"ת חקקי לב ח"א יו"ד נ; אגרות משה חו"מ ח"ב עג, א (וע"ש בס' עד, שנראה שם שלמעשה אין לנו להתפלל שימות); ציץ אליעזר ח"ה רמת רחל ה; ביצחק יקרא; ילקוט יוסף כרך ז; מגדים חדשים ברכות ו.

'יומא קדמא דחליש אמר להון: לא תיגלו לאיניש דלא לתרע מזליה' – שאולי בבקשה מועטת שיבקש שונאו רעתו – יתוסף חליו (פירוש הרא"ש). והמאירי כתב שיום ראשון אין ראוי לבקר שמא מקרה הוא, ואין ראוי להתרידו עד שיחזיקוהו בחולה. ואולם אם קפץ עליו החולי והכביד – מבקרים אותו מיד (רמב"ם אבל יד, ה; מאירי).

'דכל דסני לי ליחדי לי. וכתבי: בנפל אויבך אל תשמח... והשיב מעליו אפו – שידונו אותו למעלה שהרבה לקה, שאין לך צער גדול כמו שאויבי האדם שמחים על מפלתו. ומשום 'לא תשנא את אחיך' הזהירו שלמה שלא יגרום לו החטא חילוף הדברים' (שיטה מקובצת).

'מה שכרו בעולם הזה... ה' ישמרהו מיצר הרע ויחיהו מן היסורין... יהו הכל מתכבדין בו... יודמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו'. כל אלו מדה כנגד מדה; שעיקר הביקור הוא להחזיר את החולה בתשובה ולפשפש במעשיו – לזה המבקר יישמר מיצר הרע גם כן. ותחת הביקור הגופני, לפקח על צרכיו ורפואתו – יחיהו ה' מן היסורין. ומפני שאינו מתכבד בעצמו והולך הגדול אצל הקטן – הכל מכבדים אותו. והואיל ועיקר הביקור הוא מאהבו ובן גילו, ומחמת קירוב הנפשות נוטל המבקר אחד מששים ומוסיף לו כח וחיות משלו – לזה שכרו שידמנו לו רעים ואוהבים שלימים כרעי נעמן (קרו אורה).

מה שכתב שנוטל אחד מששים מחליו – היינו שנוטל לעצמו ונחלש בכך – מפורש כן בב"מ ל, ב. ולפי הפירוש דלעיל שמפני הנאת החולה ונחת רוחו – מיקל צערו, זה הוא גם הטעם לכך שנחלש המבקר האוהב.

'לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא, כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי. תת שעי קדמייתא – רווחא דעתיה. בתרייתא – תקיף חולשיה'. הרמב"ם (אבל יד, ה) פירש הטעם [שלא כהר"ן ועוד] שבשעות אלו בני ביתו מתעסקים בצרכי החולה.

'הנכנס לבקר את החולה, לא ישב לא ע"ג מטה ולא ע"ג ספסל ולא ע"ג כסא אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע, מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה.' מפני שהחולה מהרהר בלבו תשובה ומתפלל בכל לבו, וכשרואה זה יושב במקומות הגבוהים מתיאש מן התפלה. ולפי דרכך למדת שהחולה מדרכו לשוב ולהתפלל. ועל זו אמרו: אין חולה עומד מחליו עד שמוחלין לו כל עונותיו' (לשון המאירי). כיוצא בזה יש לבאר, במה שאסרו לעבור כנגד המתפלל, שכתב ב'מאמר מרדכי' הטעם מפני שמבטל כוונתו. ובבאור הלכה (קב) נקט שלפי הטעם שכתב החיי-אדם מפני שמפסיק בין המתפלל לשכינה, אין להקל אפילו הטלית מכסה עיני המתפלל. ובספר בית ישי (בדרשות ס' נה הערה כ במהדו"ת) דחה טעם זה שאין לו מקור. ולפירוש המאירי כאן יש לאחד את שני הטעמים, שההפסקה בינו לשכינה היא היא הפסקתו מדבקות מחשבתו בתפילה, אלא שאין במשמע כן בכוונת הח"א, שכתבו כטעם נפרד.

'מטרא במערבא – סהרא רבה פרת.' בזמן האחרון נבדקה ונמצאה התאמה רבה בין כמויות הגשם בארץ ישראל לבין כמות המשקעים הכללית בתוך אגן הניקוז של הפרת. ולפיכך ישנה גם התאמה עם ספיקת המים של הנהר' (מתוך 'החיים' – במהדורת התלמוד של הרב עדין שטיינזלץ שליט"א).

יש מי שדקדק בלשון הוזהב של רש"י הקדוש, שכתב על דברי המשנה (בתענית י). 'בשבעה בו (שואלין על הגשמים), ט"ו יום אחר התג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת', זו לשונו: 'כלומר קודם ביאת מים לנהר פרת. עכ"ל רש"י. ולא כתב 'קודם ירידת גשמים' אלא 'קודם ביאת מים', וכוונתו שכשישאלו על הגשמים בארץ ישראל יתמלא הנהר על גדותיו, ועולי הרגלים השבים לביתם יתקשו לצלחו.

ובזה יישב תמיהת הרש"ש על חשבון המרחק שכתב בעל התו"ט, הלא לא נותרו עד רדת הגשמים כי אם י"ד יום, כי כבר ביום ז' שואלין. ולפירוש הנזכר לא קשה כי ודאי יעבור יום עד שהנהר יעלה ויהיה למכשול לעוברים בו. וכן מיושבות כמה תמיהות והערות בפירוש זה ('עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' לר"ח ארנטריו אב"ד מינכן, עמ' פג).

זפליגא דשמואל אדשמואל...' כלומר שני מאמרי שמואל סותרים זה את זה, ולמעשה נהג שמואל להחמיר בדבר וכמעשה שעשה אביו. ומה שאמר 'נהרא מכיפיה מברין' לא אמר כן כהלכה למעשה. ולכן פסקו רבנו חננאל והרי"ף והרמב"ם שאין לטבול בנהרות אלא בזמן שודאי לא רבו הנוטפים על הזוחלים כגון בימי תשרי, כדעת אבוב דשמואל ושמואל עצמו (עפ"י הרמב"ן ועוד). ואולם רבנו תם פסק כדברי שמואל 'נהרא מכיפיה מברין' והתיר לטבול בנהרות כל ימות השנה. וכתבו פוסקי אשכנז (מהרי"ק, תרומת הדשן ועוד) שכן הוא המנהג למעשה במקום שאין מקוה.

[וזה שהורה שמואל לאסור, יתכן ואינו מעיקר דינא. ומצינו בכמה מקומות ששמואל הורה הלכה למעשה, לעצמו או לאחרים, להחמיר יותר מן הדין – ע' ביצה כט. כתובות יד. כב. (ע"ש ביוס"ד); ובגדה כה. פסק שמואל לחוש לכל שפיר. וכתב בספר לקוטי הלכות שאע"פ שהלכה כחכמים החמיר שמואל למעשה מפני שאיננו בקיאים. ועוד ע"ש בע"ב שהורה שמואל לרב יהודה להחמיר עד שישעיר מפני שאין הכל בקיאים. ובגטין עה: התקין שמואל תנאי כפול לחומרא (כפירוש הרמב"ן לעיל יא וש"ר). וע' בשו"ת הרא"ש לא, י (ושם כב, ח); תוס' שבת קמג. ד"ה שמואל.

וכן מצינו לפרוש רשב"ם בפסחים ק. ששמואל פסק מדינא כרבי יוסי אלא שהחמיר על עצמו לפרוס מפה. וכן אמר לחומרא בשיעור ארבעת המינים, אעפ"י שנקט להלכה פחות מיכן (בסוכה לב). וכן נקט להלכה שהדסים קטנים כשרים כר"ט אאל שלכתחילה לא דרש זאת כרבים (כמבואר שם לד.). וכיו"ב במצינו (ביבמות לה.) ששמואל הכריע בין רבי יהודה לרבי יוסי, וכנראה נקט לעיקר כר' יוסי אלא החמיר בזנות אטו נישואין – ע"ש ברש"י ובתוס'].

(ע"ב) 'אין המים מטהרין בווחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד.' כתב הר"ן: 'פרת' – לאו דוקא אלא כל הנהרות שאינם מכזבים דינם כן. ובימי תשרי טובל בהם בסתם, שאז אין לחוש לריבוי נוטפים ולהפשרת שלגים.

והרא"ש פירש שנקט פרת להוציא נהרות קטנים הגדלים אפילו בימי תשרי על ידי מעט מטר. ויש מפרשים לאידך גיסא: זרימת הפרת פוסקת במקומות מסוימים בסוף הקיץ בגלל החום ובליעת הקרקע [ובכלל ה'פרת' ארבעת הנהרות שבא"י] לכך אין לטבול בו אלא בימי תשרי אבל בשאר ימות השנה לא כי זרימתו נוצרת ע"י הגשמים והשלגים (עפ"י ראב"ד בבעלי הנפש ובהשגות הראב"ד פרה אדומה ו, י). ע"ע בסיכומים – פירוט שיטות הראשונים.

דף מא

'דדא ביה – כולא ביה. דלא דא ביה – מה ביה. דא קני – מה חסר. דא לא קני – מה קני. אין זה כפל דברים אלא שתי בחינות דעה הן; דעה המולדת לאדם בטבעו ודעה הנקנית מהחכמים והנבונים. ואין די לו לאדם בדעה הטבעית, ככתוב ואל בינתך אל תשען אלא צריך לקנות דעה, ואם אינו קונה הרי כל דבר אחר שקונה אינו כלום (עפ"י קרן אורה).

'כי הוה גמיר רבי תלת עשרי אפי הילכתא, אגמריה לרבי חייא שבעה מנהון... פירוש, היה יודע המשנה בי"ג פנים. כמו שהיא המשנה שסידר רבי והתוספתא שסידר רבי חייא שתי פנים, כך קבלה הוא בי"ג פנים שאינן שוין, ומתוך כך היה לימודו מרווח והיה צריך פלפול גדול ליישבן דלא ליקשו אהדדי כמו שמפלפלין ליישב מתני' וברייתא' (תורי"ד לעיל).

(ע"ב) 'היכי קתני, אילימא דרפואת נפש – בחנם, רפואת ממון – בשכר, ליתני הכי: 'מרפאהו בחנם אבל לא בשכר? אלא רפואת נפש – גופו, רפואת ממון – בהמתו. יש להעיר על פירוש הר"ן והרא"ש, שלפי ההוה-אמינא מדובר על מצב שנכסי חולה אסורים על הרופא, ובמסקנא להפך. והגמרא לא הזכירה שינוי זה.

אולם לפי מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה (לעיל לג.) שכשנוטל שכר אינו נחשב כעושה מצוה ולכן אסור במודר הנאה – הרי גם לפי האפשרות הראשונה מדובר כשהחולה אסור להנות מן הרופא. וכשמרפא בשכר יצא הדבר מכלל 'מצוה קעביד' ואסור לחולה להתרפא ממנו. אלא שהרמב"ם בהלכותיו חזר בו ממה שכתב בפרושו למשנה (עפ"י אור שמח נדרים ז, א).

'לא יאכל עמו מן האבוס שלפני הפועלים' אעפ"י שהוא כלי גדול יותר מן התמחוי והקערה (מאירי) ויש בו מאכל מרובה (פרא"ש).

*

'ששאלת – מפני מה אין אומרים ב'אתה גבור' מלביש ערומים ופוקח עיורים, כמו 'רופא חולים ומתיר אסורים? אל תתמה, דלא קאמרינן בתחית המתים אלא השקול כתחית המתים כדאמרינן (פ"ק דתענית ובפ' אין עומדין) גבי גשמים: 'מפני שהיא שקולה כתחית המתים קבעו לה במחיה המתים. 'סומך נופלים' ו'מתיר אסורים' – בנפילתם של ישראל ואסוריהם משתעי, שהקב"ה סומכם ועתיד להוציאם ולהתירם כדכתיב כו' ותחית המתים תלויה בגאולתם של